

Sándorné Kriszt Éva

A GAZDASÁGTUDOMÁNYI KÉPZÉSEK JÖVŐJÉRŐL

The Future of Teaching Economics

Sándorné Prof. Dr. Kriszt Éva, egyetemi tanár, Budapesti Gazdasági Egyetem,
Kriszt.Eva@uni-bge.hu

A felsőoktatás minden országban és kultúrában az egyes nemzetek fejlődésének motorját képezi. Ez azt jelenti, hogy egyszerre kell megfeleljen az oktatás, a kutatás és a társadalom elvárásainak. Megvalósítása különösen nehéz akkor, ha az elvárások folyamatosan változnak, ráadásul a felsőoktatásnak minden korban jövőorientáltnak és húzóágazatnak kell lennie. A tanulmány a gazdaságtudományi képzésekkel kapcsolatos jelen állapotot kívánja felvázolni kitekintéssel a jövőbeli perspektívákra.

KULCSSZAVAK:

egyetem, gazdaságtudományi képzések

Higher education is a driving force for the development of nations in all countries and cultures. This means that it must meet the needs of education, research and society at the same time. This is particularly difficult to achieve when expectations are constantly changing, and higher education needs to be future-oriented and a driving force in every age. The aim of this study is to outline the current state of economic education and training with a view to future perspectives.

KEYWORDS:

university, teaching economics

A felsőoktatás minden országban és kultúrában az egyes nemzetek fejlődésének motorját képezi. Ez azt jelenti, hogy egyszerre kell megfeleljen az oktatás, a kutatás és a társadalom elvárásainak. Megvalósítása különösen nehéz akkor, ha az elvárások folyamatosan változnak, ráadásul a felsőoktatásnak minden korban jövőorientáltnak és húzóágazatnak kell lennie.

Az elvárások változásánál érdekes és érdemes egy kicsit visszatekinteni a múltba, nem feltétlenül a bolognai egyetem alapításáig, és pláne nem szükséges a teljes bolognai folyamat ívét áttekinteni. De azért érdemes onnan indulni, hogy milyenek is voltak a régi hagyományos egyetemek. A klasszikus egyetemek indulásukkor elsősorban együttműködésen alapuló egyetemek voltak. Itt a hallgató–diák együttműködésére kell gondolni, a professzor–diák közötti bensőséges kapcsolatokra, harmóniára. Ezek az intézmények nagyon-nagyon szoros emberi kapcsolatokra épültek, és nem ismertek országhatárokat. Rendszeresek voltak az egyetemek közötti nemzetközi oktatói és hallgatói cserék is. Amikor jelenleg a felsőoktatás nemzetköziesedéséről beszélünk, tudnunk kell, ez egy középkor óta létező jó gyakorlat, sőt például a Padovai Egyetem annyira nemzetközi volt, hogy már az alapítása utáni néhány évben 22 nemzetiség diákjai tanultak egy időben ott. Tehát a tudásmegosztás már nagyon régen megvalósult a klasszikus egyetemeknél, illetve így alakultak ki ezek az intézmények.

Természetesen változik a világ, és ez nem feltétlenül csak problémákat és leküzdendő feladatokat jelent, inkább igazodási követelmény. A globalizálódás azt hozta magával, hogy az intézmények is egyre inkább változtak, szakosodtak. Változott a profiljuk, és ez folyamatosan változik napjainkban is. Egyre inkább azt tapasztaljuk nemzetközi összehasonlításokban, hogy versenyképességi modellekben, fejlettségben a felsőoktatásnak meghatározó szerepe van. Ha pedig ezt a jövőre vetítjük, akkor valóban fontos követelmény a nemzetközileg elismert felsőoktatási intézmények léte, magas hallgatói mobilitással. A magyar felsőoktatás is egyre jobban teljesít, intézményei évről évre előkelőbb helyekre kerülnek a különböző nemzetközi rangsorokban. Persze van még fejlődési lehetőség és feladat, de ne felejtjük el azt sem, hogy nem szabad csak a rangsorokban elfoglalt helyezés szerint értékelni az egyes felsőoktatási intézmények teljesítményét.

Különböző rangsorok léteznek ugyanis, és a világban körülbelül 18 500 felsőoktatási intézmény működik. Irreális célkitűzés lenne mindegyik intézménytől azt várni, hogy törekedjen a rangsorokban az első 500 vagy akár az első 100 hely valamelyikének elérésére.

Fontos, hogy minden intézmény megtalálja a helyét, a feladatát és a funkcióját a felsőoktatás rendszerében. Kell, hogy legyen saját küldetésük, amelynek teljesülésével mérhető lehet teljesítményük. Ez az angolszász világban meg is jelenik minden intézmény *mission statement*-jében, az pedig fontos értékelési szempontjuk, hogy ahhoz képest van-e elmozdulás, a cél-érték irányába változnak-e az egyetemek. A felsőoktatás a világban egyre diverzifikálódik. Ez a folyamat az expanzióval párhuzamosan elsősorban az úgynevezett harmadik misszió mentén valósul meg. Egy új és rendkívül komplex feladategyüttesről van itt szó. Megjelenik benne a társadalmi szerepvállalás, a regionális elkötelezettség,

a kulturális szolgáltatások, szociális misszió, a hátrányos helyzetűek támogatása, a környezetvédelem stb.¹

Ennek a komplex tevékenységnek az eredményessége napjainkban még nehezen mérhető, de az Európai Bizottság támogatásával az E3M-projekt, amely 2008 és 2011 között empirikus kutatásokra épült, kidolgozott egy 54 indikátort tartalmazó értékelési rendszert a harmadik misszióra vonatkozóan.² Az indikátorrendszer segíthet formálni a jövő felsőoktatás-politikáját és igazodási pontokat adhat az intézményeknek a társadalmi elvárások iránti elköteleződéshez.

Emellett nyilvánvalóan az is követelmény, hogy a hallgatók a nemzetközi szinten mozogjanak, az oktatócsere minél szélesebb körben megvalósuljon, és minél inkább kitáruljon a világ; a nemzetközi együttműködés minden intézménynek feladata és komoly elvárás is a felsőoktatási intézményekkel szemben.

A magyar felsőoktatás intézményi szerkezetét tekintve széttagolt. Az alábbi táblázat mutatja az intézményrendszer fenntartó szerinti összetételét.

1. táblázat • *A magyar felsőoktatási intézmények fenntartó szerinti megoszlása 2021. szeptember 1. (Forrás: MRK nyilvántartása)*

Fenntartó megnevezése	Intézmények száma
Állami	6
Egyházi	27
KEKVA ¹ (modellváltó)	21
Magánintézmény	10
Összesen	64

¹ *közfeladatot ellátó közérdekű vagyonkezelő alapítvány*

Hallgatói létszámukat tekintve is nagyon heterogén a magyar felsőoktatási intézmények összetétele. A 2021/22-es tanévvel pedig komoly változás történt az új fenntartói modell szélesebb körben való bevezetésével. Ettől a tanévtől már 21 intézmény került alapítványi fenntartásba (lásd 1. táblázat).

Azt tapasztaljuk, hogy a hallgatói létszám is ezekben az intézményekben koncentrálódik. Az idei felvételi eljárásban a pályázók 65%-a jelentkezett a modellváltó intézményekbe, az összes hallgatónak pedig 70%-a folytatja tanulmányait ezekben a felsőoktatási intézményekben. Sok a kis hallgatói létszámmal működő felsőoktatási intézmény, és területileg is nagyon különböző a hallgatói létszám megoszlása. A főváros és a nagy tudományegyetemek székhelye több hallgatót vonz. Önmagában az nem jelent problémát, hogy ország-szerte több kis létszámú felsőoktatási intézmény működik, hiszen mindegyiknek meg lehet a saját feladata, azt is maximálisan alá lehet támasztani, hogy egy kisváros élete is más,

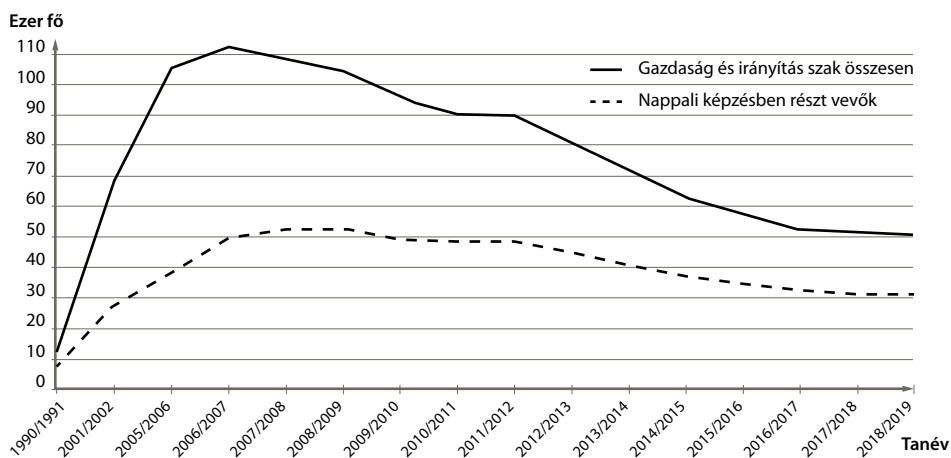
¹ Hrubos Ildikó: *A bolognai tornyok üzenete. Tanulmányok az európai felsőoktatási reformról és a nemzetközi trendekről.* Budapest, Gondolat, 2021.

² *Final Report of Delphi Study. E3M Projekt – European Indicators and Ranking Methodology for University Third Mission* (2011. május).

ha van felsőoktatási intézménye. Csak ne felejtjük el, hogy minden felsőoktatási intézménynek más a funkciója, más a küldetése. Az természetesen nem jelenthet problémát, ha nagyon sok hallgató tanul a felsőoktatásban, oktatói oldalról nézve kijelenthetjük, ha tanulni vágyó fiatalok vannak, akkor a felsőoktatásnak az a dolga, hogy lehetőséget biztosítson számukra a tanulásra. Csak közben nem szabad senkinek csalódást okozni azzal, hogy esetleg tartalmában mást kap, mint amit szeretne. A tömegesedéssel nem jár együtt az, hogy feltétlenül mindenkinek ugyanazt a korábban mesterszintű diplomát kell és lehet nyújtani, hanem a tudást és a végzettséget nagyon jól be lehetne, illetve be kellene képzési szintenként határolni. Ezt oly módon kellene megvalósítani, hogy megvizsgálják egy-egy térségnek, városnak milyen igényei vannak, az ott működő iparnak milyen szakemberekre van szüksége, és ehhez igazíthatnák a képzési kínálatot.

Persze ehhez arra is szükség lenne, hogy az érintettek pontosan meg tudják határozni ezeket az igényeket. A megvalósítás csak párbeszéd eredménye lehet, és miután ez létrejött, lehetne továbbmenni a tartalomfejlesztésben. Akárhogy is nézzük, tagadhatatlan a magyar felsőoktatás területi szétaprózottsága, ami önmagában nem negatívum, csak pontosítani kellene az intézmények küldetését.

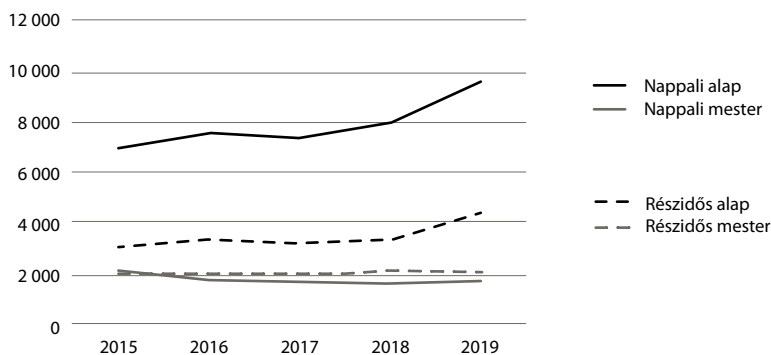
A továbbiakban a gazdaságtudományi képzési területtel, ezen belül is fókuszáltnak az üzleti képzésekkel kívánunk foglalkozni. Ez a képzési terület egyrészt kiemelten szerepel a *Fokozatváltás a felsőoktatásban* című stratégiában, másrészt döntően olyan képzésekről van szó, amelyek közvetlen kapcsolatban vannak a munkaerőpiaccal és közvetlen gazdasági hasznot remélünk tőlük. A gazdaságtudományi képzési területre felvett hallgatók létszámának 2012. évi mélypontja után a felvételi pontszámok korrigálását követően mára elmondhatjuk, hogy az idetartozó szakok évek óta a legnépszerűbbek a felvételizők körében a közgazdasági képzés területén (alap-, mesterképzés és iskolarendszeren kívüli képzések), stabilizálódott a hallgatói létszám, és a nappali képzésben részt vevők arányában sem látunk szignifikáns változást (lásd. 1. ábra).

1. ábra • A hallgatói létszám alakulása a közgazdasági képzésben 1990 és 2019 között
(Forrás: Katona Tamás: *A módszertani tárgyak szerepe a változó közgazdászképzésben,*

Szeged, 2019. Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar, 20 éves – jubileumi nemzetközi konferencia)

Koncentráljunk a továbbiakban a gazdaságtudományi képzési területre, és nézzük meg, hogyan alakult az utóbbi években az alap- és mesterképzésre felvett hallgatók száma.

2. ábra • A gazdaságtudományi képzési területen felvett hallgatók száma 2015 és 2019 között (Forrás: Lengyel Imre: A közgazdasági képzés változásai az elmúlt évtizedben. „50 éves a pécsi közgazdász képzés” jubileumi konferencia Pécs, 2020. november 6.)

Korábbi felmérésekből láttuk, hogy a 2012-es ponthatár-szigorítás a gazdaságtudományi szakok népszerűségében nem okozott jelentős negatív változást. 2015-től pedig már folyamatos növekedést mutatnak az adatok ezen a képzési területen a nappali alapképzésben és a részidős képzésben felvett hallgatók számában egyaránt (lásd. 2. ábra). A mesterképzés iránti érdeklődés változatlan, de vegyük észre, hogy messze elmarad a megcélzott és ideálisnak tekintett 35%-os aránytól. A több ciklusú képzési rendszerre való áttéréskor ugyanis a stratégiai célok között az szerepelt, hogy az alapképzésen végzett hallgatóknak mintegy 35%-a folytassa tovább tanulmányait mesterképzésen.

Az elmaradás okát több irányból érdemes keresni. Sokszor érveltek úgy az elmúlt években, hogy az alapszakok alapításakor túlzottan zsúfolt tantervek készültek, nem látták a szakemberek az egész képzési rendszer ívét, és a mesterképzéseknél már sok esetben nem maradt elég muníció az új ismeretkörök meghatározására. Ez azonban a problémának csak az egyik lehetséges megközelítése. Ha a munkaerőpiac irányából nézzük az egyes szakokat, akkor azt látjuk, hogy már az alapszakokon végzetteknek is igen jó esélyeik vannak az elhelyezkedésre. A Diplomás Pályakövetési Rendszer elemzéseiből ugyan látszik, hogy további jelentős bérelőny érhető el a munkaerőpiacon mesterdiplomával. Az Oktatási Hivatal kutatása szerint (*Diplomán túl*) a 2017/18-as tanévben a gazdaságtudományi képzésben végzettek esetében a felsőoktatás hozzáadott bértöbblete 172%. Ez azt mutatja meg, hogy a 2019. évi átlagbér hányszorosa az szja adóalapot képező belföldi jövedelem átlagának. A gazdaságtudományi képzési területen végzettek 2019. évi bruttó havi átlagos értéke szintén a 2017/18-as tanévben végzettekhez viszonyítva pedig 464924 Ft volt.

A végzettek közül sokan mégis a rövid távú érdekeik szerint döntenek, és a BSc-diplomával a kezükben munkába állnak, ahol szerényebb, de még mindig kedvező esélyekkel tudnak elhelyezkedni. Ugyanebben az évben végzettek esetében a felsőoktatás hozzáadott bértöbblete 126%, az elérhető havi bruttó átlagjövedelem pedig 356 766 Ft volt. Ezért is népszerűbbek a részidős mesterképzések a nappali munkarendűeknél (lásd. 2. ábra). Mindez nagyobb számosság esetén kevésbé okozna problémát, lévén, hogy a munka melletti tanulásnak is számos előnye van, nemcsak az egyén számára, de a munkatapasztalatok beépítése az oktatásba, konkrétan a tanulási folyamatba szintén hasznos lehet. A tudományos utánpótlás merítési bázisát tekintve azonban szükséges lenne a nappali mesterképzésekre felvett hallgatók számát növelni. A leendő doktoranduszok ugyanis elsősorban közülük kerülhetnek ki.

2020-ban 21 felsőoktatási intézménybe vettek fel hallgatókat a gazdaságtudományi képzési területhez tartozó mesterszakokra. Nappali képzésre 18 intézménybe lehetett bekerülni, de nagy a koncentráció, mivel a felvett hallgatók 90%-a nyolc intézménybe nyert felvételt.

A mesterszakok esetében nem véletlenül merült fel az utóbbi években a nagyobb rugalmasság iránti igény. Különböző szakmai testületek tettek javaslatot a döntéshozók felé rövidebb képzési idejű, gyakorlatorientált (*professional*) mesterképzések létrehozására is. A Nemzeti felsőoktatási törvény biztosít ugyan bizonyos rugalmasságot, mivel csak a 60–120 kreditet határozza meg a mesterképzéseknél, és nem definiálja a képzési idő hosszát, de az intézmények nem igazán éltek ezzel a lehetőséggel. Valószínűleg még sok a bizonytalanság az esetlegesen rövidebb képzési időben szervezhető mesterképzések körül, például a négy féléves képzésekhez való viszony nem tisztázott, és az akkreditációs eljárás szempontrendszerre sem kimunkált. A jövőben azonban egyszerűsítés várható az új szakok megalapításában, és remélhetőleg gyorsabban tudnak majd a felsőoktatási intézmények reagálni az érintettek igényeire. A speciális, naprakész ismeretek, az új tudományos eredmények átadása, a gyors reagálás ugyanis a mesterképzésben különösen indokolható.

Az alapképzésben javasolt óvatosabban eljárni a szakok számának gyarapításával, hiszen ott elsősorban általános közgazdasági, elsősorban üzleti alapképzés zajlik. A gazdaságtudományi képzésben az eddig hét üzleti alapszak és egy közgazdaságtani alapszak közül a hallgatói érdeklődést tekintve az üzleti szakok a meghatározók. 2020-ban a hallgatók 99%-a az üzleti alapszakokra nyert felvételt.³ Az utóbbi időben vannak kezdeményezések új alapszakok létrehozására, és a fejlesztéseket nem is szabad akadályozni, de fontos lenne azt is megnézni, hogy a már meglévő alapszakok keretei között milyen megújulási lehetőség van, vagy esetleg melyik szakot lenne érdemes kiváltani új szakkal.

A jövőt illetően ne feledkezzünk el a képzési szintek közötti átjárhatóság rugalmasabbá tételéről sem!

Évek óta visszatérő igény, különösen a gazdaságtudományi képzési területen, hogy a felsőoktatási szakképzés legyen szerves része a felsőoktatásnak oda-vissza szabályozott

³ Lengyel Imre: *Látélet a hazai közgazdasági felsőoktatásról az egyetemek fenntartóváltása előtt* (kézirat). MTA IX. osztálya bizottságainak együttes ülése, 2021. június 3.

átjárhatósággal és lezárt végzettséget adó kivezetésekkel. Különösen az alapképzést teljesíteni nem képes olyan hallgatók esetében, akik hallgatói jogviszonya a sikertelen vizsgakísérleteik következtében a törvény erejénél fogva megszűnik, kínálna alternatívát a hallgatóknak. Jelenleg két út áll nyitva előttük: egyrészt a befektetett energiájuk és költségeik kárba vesznek, hiszen felsőoktatási tanulmányaik teljesen eredmény nélkül érnek véget, vagy az első lehetséges alkalommal újra felvételi eljárásban részt véve ott folytatják a tanulmányaikat, ahol abbahagyták, amely azonban gyakran szintén sikertelenül folytatódik és eredménytelenül ér véget. Számukra lenne a készségeikkel összhangban álló kimeneti lehetőség a felsőoktatási szakképzésbe átirányítás, amennyiben a törvény lehetővé tenné, hogy a jogviszony kötelező megszüntetésétől és a felvételi eljárástól eltekinthessen az intézmény, ha a hallgató felsőoktatási szakképzésben való további tanulmányok folytatását vállalja. Ehhez kapcsolódóan természetesen indokolt lehet a felsőoktatási szakképzések tartalmi felülvizsgálata is.

További perspektívát nyújthat a gazdaságtudományi képzések fejlesztésére a duális képzés kereteinek, lehetőségeinek és finanszírozásának kiterjesztése; az alap- és a mester szakokon egyaránt. A Duális Képzési Tanács az alapképzések után a mesterképzéseken is kidolgozta a minőségbiztosítás kritériumrendszerét. A műszaki tudományok után második helyen a gazdaságtudományi képzési terület áll a duális képzésben részt vevő hallgatók számát tekintve (lásd. 2. táblázat).

2. táblázat • A felsőfokú duális képzésben részt vevő hallgatók száma képzési területenként, a FIR 2020/2021. tanév tavaszi OSAP létszámstatisztikai adatszolgáltatása alapján (Forrás: A felsőfokú duális képzés statisztikai 2020/2021. tanév, tavasz [Oktatási Hivatal Felsőoktatási Duális Képzési Osztály, 2021. május])

Képzési terület	Hallgatók száma (fő)
agrár	128
gazdaságtudományok	460
informatika	241
műszaki	973
társadalomtudomány (szociális munka, BA/BSc, BProf)	21
természettudomány	8
Összesen	1831

A duális képzésben még sok kihasználatlan lehetőség van az intézmények és a vállalkozások oldaláról tekintve egyaránt. A gazdaságtudományi képzésben az idegen nyelvű duális képzés sem ritka. Angol, német és francia nyelven is tanulnak duális képzésben hallgatók, a multinacionális cégek ugyanis szívesen fogadnak hallgatókat. Sőt az alapszakok mellett a duális képzési forma a mesterszakokon is népszerű, mert sok esetben a vállalatoknak a már tapasztaltabb hallgatókra van szükségük.

ÖSSZEGEZVE

A gazdaságtudományi területen továbbra is a tömegképzés a meghatározó, és az üzleti szakok dominálnak, ugyanakkor nem hanyagolható el az elméleti közgazdászképzés sem. Az osztatlan gazdaság- és pénzügy-matematikai elemzés szak és az alkalmazott közgazdaságtan alapképzési szak fejlesztésével a szakemberellátásnak és a tudományos utánpótlásnak is foglalkozni kell, ahogy a nappali mesterképzési szakok kiterjesztése, hallgatói létszámának bővítése is elengedhetetlen, hogy a doktori képzésnek kellő merítési bázist teremtsen.

A szakalapítási folyamat egyszerűsítésére már nagyon vártak az intézmények, de fontos, hogy a szakok rendszere maradjon áttekinthető, és a minőségbiztosítási szempontok továbbra is érvényesüljenek. A képzési szintek közötti átjárhatóság biztosítása szakmai és pedagógiai oldalról egyaránt fontos. A duális képzésben pedig még messze nem használt ki minden lehetőséget a felsőoktatás és ezen belül a gazdaságtudományi képzési terület sem.

A gazdaságtudományi képzés sikeres jövőképehez ezek mellett a minél szélesebb nemzetközivé válás is hozzátartozik, ennek elemzése azonban önálló tanulmányt igényelne. Csupán néhány fontos és aktuális kérdést emeltünk ki, amelyek hozzájárulhatnak a gazdaságtudományi képzések fejlesztéséhez és versenyképességének növeléséhez.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. *Final Report of Delphi Study. E3M Projekt – European Indicators and Ranking Methodology for University Third Mission* (2011. május). Online: <https://1library.net/document/yjro565z-final-report-of-delphi-study.html#fulltext-content>
2. *Fokozatváltás a felsőoktatásban középtávú szakpolitikai stratégia* (2016). Online: <https://2015-2019.kormany.hu/download/3/18/e0000/20161202%20Fokozatv%C3%A1lt%C3%A1s%20a%20fels%C5%91oktat%C3%A1sban%20k%C3%B6z%C3%A9pt%C3%A1v%C3%BA%20strat%C3%A9gia.pdf#!DocumentBrowse>
3. Hrubos Ildikó: *A bolognai tornyok üzenete. Tanulmányok az európai felsőoktatási reformról és a nemzetközi trendekről*. Budapest, Gondolat, 2021.
4. Katona Tamás: *A módszertani tárgyak szerepe a változó közgazdászképzésben*. Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar, 20 éves – jubileumi nemzetközi konferencia, Szeged, 2019. Online: www.ksh.hu/docs/bemutakozas/mta/mta_sjtb/rendezvenyek/a_modszertani_targyak_szerepe_a_kozgazdaszkepzesben_20191107.pdf
5. Lengyel Imre: *A közgazdasági képzés változásai az elmúlt évtizedben „50 éves a pécsi közgazdászképzés” jubileumi konferencia*. Pécs, 2020. november 6.
6. Lengyel Imre: *Látalelet a hazai közgazdasági felsőoktatásról az egyetemek fenntartó-váltása előtt* (kézirat). MTA IX. osztálya bizottságainak együttes ülése, 2021. június 3.
7. Oktatási Hivatal: *A felsőfokú duális képzés statisztikai 2020/2021. tanév, tavasz* (Felsőoktatási Duális Képzési Osztály, 2021. május)
8. Sándorné Kriszt Éva: *A felsőoktatás küldetésének értelmezése és teljesítményének mérhetősége*. *Köz-Gazdaság*, 9. (2014), 1. 61–80.

Sándorné Kriszt Éva közgazdász, a Budapesti Gazdasági Egyetem intézetvezető egyetemi tanára, 2007–2016 között az intézmény rektora. A Magyar Rektori Konferencia korábbi elnöke, majd több éven keresztül társelnöke. Kvantitatív módszertannal foglalkozik, ezen belül elsősorban statisztikai módszereket és azok alkalmazását oktatja. Fő kutatási területe a felsőoktatás fejlesztése és teljesítményének mérése, nemzetközi összehasonlítása. Számos hazai és nemzetközi szakmai szervezet tagja, illetve tisztségviselője. Több díj és elismerés birtokosa, így a Nemzeti Közszerződési Egyetem címzetes egyetemi tanára is.